

Sociálny dialóg v čase krízy

Zhrnutie

Úvod

Zásada sociálneho dialógu je základnou súčasťou Európskej únie a jej ústavy, zakotvenou v článkoch 154 a 155 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ). Táto zásada bola dlho vnímaná ako jedna z dôležitých mechanizmov na vytváranie a zavádzanie stratégií, najmä v oblasti sociálnej politiky a politiky zamestnanosti.

Európsky sociálny dialóg je kľúčovou úrovňou európskej správy od chvíle, keď bol sociálny protokol v roku 1993 presadený Maastrichtskou zmluvou. Tou sa stanovila autonómia európskych sociálnych partnerov a vytvoril sa rad spoločných zodpovedností, v rámci ktorých politickí činitelia spoločne definujú „sociálnu Európu“.

Účelom tejto štúdie je zmapovať, preskúmať a zhodnotiť rôzne formy reakcie sociálneho dialógu na celosvetovú hospodársku krízu v celej Európe, pričom analyzuje:

- úlohu sociálneho dialógu v zmiernení dopadu krízy a prekonávaní negatívnych následkov krízy;
- výsledky sociálneho dialógu týkajúce sa opatrení, ktoré sociálni partneri prerokovali a schválili na rôznych úrovniach európskeho systému vzťahov medzi sociálnymi partnermi;
- efektívnosť a trvalú udržateľnosť výsledkov sociálneho dialógu v reakcii na krízu.

Politické súvislosti

V tejto štúdii sa pozornosť venuje obdobiu od nástupu krízy v roku 2008 až do polovice roku 2010. Výskum preto posudzuje vplyv a následky celosvetovej finančnej a hospodárskej krízy, nie však následne vzniknutú krízu štátnej zadĺženosti. Cieľom štúdie je zmapovať a analyzovať výsledky alebo, v určitých prípadoch, absenciu výsledkov sociálneho dialógu, ktorý vznikol ako odpoveď na krízu počas celého tohto obdobia. Skúma sa v nej, do akej miery sa sociálni partneri podieľali na zavedení opatrení na zmiernenie účinkov krízy, a efektívnosť a trvalá udržateľnosť sociálneho dialógu v reakcii na krízu.

Hlavné zistenia

Kľúčovú úlohu pri úspešnosti alebo neúspešnosti sociálneho dialógu zohráva to, do akej miery vláda podporuje tento proces a na akom stupni súdržnosti a legitimity boli vzťahy medzi aktérmi pred krízou. V štúdii sa taktiež ukazuje, že vnútroštátny politický kontext, v ktorom pôsobia sociálni partneri, výrazne prispieva k prístupu strán k sociálnemu dialógu, tak ako aj ich interné stratégie a vzťahy medzi rôznymi partnermi. Potvrzuje, že prostredie inštitucionálnych vzťahov medzi sociálnymi partnermi v členských štátoch prispelo k úspešnosti alebo zlyhaniu sociálneho dialógu a že široká škála inštitúcií a vzťahov bola podrobená skutočne dôkladnému záťažovému testu. Celkovo sa zdá, že v Európe vládne trend zblížovania, ktorý dokazuje, že sociálnych partnerov vyzvali ich vlastné vlády buď k účasti na diskusiách, alebo k tomu, aby predložili svoje vlastné konkrétne iniciatívy.

Krída nevytvorila evolučné prostredie, v ktorom by aktéri mohli inovovať a vytvárať nové formy sociálneho dialógu. Krída zároveň ani nezabránila vytvoreniu inováčných výsledkov. Niekoľko krátkodobých a dlhodobých riešení sa zaviedlo v krajinách, v ktorých sa takéto riešenia doteraz nikdy nevyskúšali, v deviatich členských štátoch bol prvýkrát zavedený skrátený pracovný čas.

V dobre organizovaných odvetviach sociálni partneri vo všeobecnosti pomohli izolovať tieto odvetvia od účinkov krízy na hospodárstvo ako celok.

Výsledky sociálneho dialógu počas krízy boli svojím charakterom prevažne skôr integračné ako distribučné. Rokovania medzi sociálnymi partnermi sa zameriavali skôr na otázky zamestnanosti, ako je odborné vzdelávanie a istota pracovných miest, najmä prostredníctvom opatrení skráteného pracovného času, ako na tradičnú tému, ktorou sú mzdy. Zdá sa, že kompromis potrebný na integračné rokovania ochotne ponúkli sami zamestnanci, pretože boli ochotní urobiť ústupky v otázke príjmov v prospech záruk istoty zamestnanosti.

Súčasná celosvetová hospodárska krída preverila odolnosť všetkých vnútroštátnych systémov vzťahov medzi sociálnymi partnermi. Aj v tých krajinách, ktoré majú dlhú históriu spolupráce sociálnych partnerov s vládou, sa často pri rokovaniach nepodarilo dosiahnuť konsenzus a spoločný prístup k spôsobu, akým má byť krída riešená.

V krajinách so silným sociálnym dialógom obvykle prevládala lepšia spolupráca medzi štátom, zamestnávateľmi a ich zamestnancami. Najpozitívnejšie výsledky však priniesli diskusie sociálnych partnerov práve na úrovni odvetví vyznačujúcich sa dlhou históriou konzultácií a spolupráce.

Je však jasné, že v niektorých oblastiach je sociálny dialóg oslabený, tam, kde vplyv krízy urýchlil výzvy, ktoré existovali už skôr, ako súdržnosť medzi jednotlivými úrovňami sociálneho dialógu, zníženie členskej základne a hustoty odborov a ich sily viesť rokovania.

Zvýšenie jednostranného rozhodovania vlád o otázkach ovplyvňujúcich verejný sektor a zvýšenie decentralizácie kolektívneho vyjednávania na úrovni spoločností ilustrujú problémy, ktoré krída priniesla.

Vo väčšine krajín museli odbory zohrávať dve protikladné úlohy naraz: v súkromnom sektore boli udržiavateľmi sociálneho zmiernu, takže znižovali počet štrajkov na úrovni spoločností a presviedčali pracovníkov, aby prijali pragmatický pohľad na opatrenia na zníženie nákladov, no a vo verejnom sektore boli naopak často koordinátormi silnej a rozšírenej opozície proti úsporným opatreniam vlád.

Krída priniesla príležitosť vyvinúť nové formy sociálneho dialógu s cieľom riešiť kľúčové otázky, aj keď sa túto príležitosť nepodarilo vždy využiť.

Politické ukazovatele

- Aj keď krída nevytvorila inováčné prostredie, v niektorých krajinách spochybnila doteraz existujúce formy sociálneho dialógu, prinútila sociálnych partnerov reagovať a v niektorých prípadoch vytvorila pre sociálnych partnerov príležitosť odpútať sa od tradičných foriem sociálneho dialógu v jednotlivých krajinách.
- Výsledkom sociálneho dialógu vo väčšine členských štátov Európskej únie bolo zavedenie režimov skráteného pracovného času (STWA), opatrenia, do ktorého sociálni partneri veľkou mierou investovali. Obvykle sa vyžadoval súhlas obidvoch sociálnych partnerov a niekedy dokonca podpora vlády, keď boli potrebné subvencie na náhradu ušlých príjmov pracovníkov alebo na financovanie odborného vzdelávania.
- Proces sociálneho dialógu sa osvedčil ako legitímny prostriedok na prekonanie vplyvu finančných kríz. Napriek tomu, že sociálny dialóg sa osvedčil ako kľúčový nástroj na prekonanie krízy a udržanie stability v európskych systémoch vzťahov medzi sociálnymi partnermi, oslabil sa v tých oblastiach, v ktorých predtým existovali problémy v oblasti súdržnosti medzi jednotlivými úrovňami sociálneho dialógu.
- Kým na vnútroštátnej úrovni výskum jasne dokazuje interakciu a určitý stupeň koordinácie medzi sociálnymi partnermi, horizontálnej aj vertikálnej koordinácie, je málo dôkazov, ktoré by naznačovali koordináciu medzi vnútroštátnou úrovňou a úrovňou EÚ a naopak.

Ďalšie informácie

Správa *Social Dialogue in times of crisis* (Sociálny dialóg v časoch krízy) sa nachádza na stránke <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1221.htm>

Ďalšie informácie poskytne Christian Welz, vedúci výskumu, cwe@eurofound.europa.eu